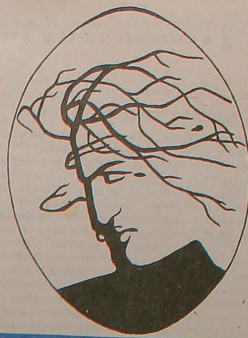

ITERATURA si ARTA

ORGAN AL UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA SI AL MINISTERULUI CULTURII AL R.S.S. MOLDOVENEȘTI

Joi 27 Iulie 1989 Nr. 31 (2285) Apare din anul 1954 Preț 10 cop.

Avatarurile marelui giumbușlucar

Nu mai (în minte) chiar de tot bine-bine (sint totuși cum cinecine de ani de-atunci) — tocmai luate sau locuial căzuse colegul meu Gheb Sainciuc la examenul de bacalaureat din acel fatidic an 1940?

Pentru el, de fapt, nici n-er fi fost să abă cte-n știe ce importanță ferietul sau neferietul eveniment (mai stuse el, doar, să rămână de vreo două ori repetent pe parcursul claselor aceluia liceal, după cum tot așa mai stuse el, și cu me-

reu această enorm ghidușară dezvoltare, să dea și lecție după lecție nu numai orșicarora dintre colegii, ci și orșicarora dintre profesorii săi lecții de haz bonom, lecții de mereu ne voit burlesc, dar și de mereu voit intransigent nonconformism, lecții care niciodată pe el, ci de fiecare dată tot pe el, pe profesorii lui mai ales. Îi făceau să se vadă cât sint de ridicoli cînd căuta a face conform cu regulile pînă și ceea ce, evident și prin formă majoră, se excepta de la ele.

Oricum, pînă și cel mai de excepție profesor sau simțit întodeauna înclinat să apreciere pînă și pe cel mai de excepție elev tot după clasici lupci: «Dumnezeu știe de nota zecă, cel care m-a învățat pe mine — de nota nouă, eu — de opt, iar tu nu mai ai cum să deții cel mult — de șapte, nu-i așa?». (Ceea ce a și condiționat, probabil, înfructuiva încercate succese școlare ale mai sus pomenitului fost sau nu bacalaureat de pe vremuri.)

Cît despre succesele extrașcolare ale lui Gheb Sainciuc...

Nu mai poate fi vorba, desigur, de cele ce le știe și ce știe, ci de cele ce le putea și le mai poate și azi, mereu, acest fost elev al unui obscur profesor din Chișinău, acuat apoi la o nu mai puțin obscuroasă chiar, și lungă vreme, destul de obscurantistă școală de pictură, tot de la Chișinău, ca pe urmă, ajungînd pînă pe la Varșovia, Sofia, Berlin, Tokyo, Montreal, Paris — nu e deplîna și nu s-a încheiat nici pe departe încă lista! — ajungînd pînă pe-acolo, zic, de multe ori el însuși, iar de și mai multe ori pînzele lui, fată că s-a pomenit Gheb Sainciuc cu vernisaje pe mai multe continente și că i-a venit să-l vadă și cu noastă odată, în această mică mahală chișinăuliană unde locuște perpetuu pictorul nostru, un

J. P. Sartre în persoană. (Le-am pus cap de listă, dintr-o înșirare care nu știu pînă unde ar fi fost să ne fi dus și să ne mai ducă, doar pentru că în de foarte aproape rudă cu Gheb Sainciuc s-a recunoscut el însuși, J. P. Sartre, cînd i-a și știa căut, lui Sainciuc și sleși, o recrop de definiție trăsătură, în public declarată: «...Existența ne-

(continuare în pag. 6)

Timp de cîteva zile s-a aflat în viața la Unleuna cineaștilor din Moldova regișorul Mihail Calic, de numele cărui sint legate peliculele «Baladă haiducească», «Cîntec de leagăn», «Omul merge după soare», «A Iubi» și, a. Gene-rația de cineaști din anii 60 cunoaște numele lui Mihail Calic, iar filmele sale au fost apreciate și menționate în țară și în lume. Nea făcut pînă și auzim, la înfîlțirea cu cineaștilor din Moldova, că, desi e plecat din țară de 18 ani și locuște la Ierusalim, își amîntuște de colțșorul nostru de răd, de care îl sint legați ani de activitate rodnică și de împliniri artistice.

Doi oșpeți din S.U.A., regișorul și producătorul de filme Lin Goldfarb și profesorul de filozofie și istorie Anatol Iliașov, au venit la Chișinău ca să descopere Moldova, să descopere un studiu care produce filme.

În cadrul discuțiilor ce s-au ținut la Unleuna cineaștilor s-a vorbit și despre o posibilă coproducție — pentru început în planul filmelor documentare, apoi și al celor artistice.

Încă o delegație, de data aceasta de actori români, a fost nu demult oșpetele Uniunii. E vorba de Florin Piersic, Jean Constantin, Gioni Dumitru, Mirabella Daner, care au avut o înfîlțire prietenească cu actorii de teatru și cinema, cu studenții din Moldova.

La festivalul internațional de filme de la Moscova, ediția a XVI-a, — din Moldova a plecat un grup alcătuit din Emil Letoanu, Svetlana Toma și Nicolae Ghibu. Printre peliculele realizate la studioul nostru la țirgul de filme a avut succes «Exidentul» în regia lui Valeriu Jereghi.

Larisa UNGUREANU

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFINT LA SOROCA

S-a mai aprins o candelă întru veșnică pomenire a lui Ștefan Vodă Mușatin — cititorul Moldovei independente. De asta dată lumina a răbufnit într-un sancțuar a cărui piatră de temelie a fost pusă și binecuvîntată chiar de mina domoșteră a Mușatinilor. Investimintă în străle de sărbătoare, străveche cetate de pe Nistru a întinerit cu o jumătate de mileniu, deschizîndu-i larg porțile pentru sutele de răzeși soroceni care au venit să aprindă lumînări și să țină ștat cu Maria sa Vodă. De la 1504 încoace, orlele vijelii năpraznice au trecut peste multșuferindul pămînt al Moldovei, niciodată, nici într-un ai și nici într-o oră, focalizat din vatră nu s-a stîns defini-tiv. O mină părintească, un suflet matern și o respirație divină au ocrotit de la pleire și man-curțurare totală neamul lui Ștefan, neam care astăzi își redobîndește dreptul la deșertare și la poziția verticală. Extraordinar spectacol — din cetatea Soroca, acompaniat de sunetul de buget și de freamătul flămînzilor tricoare cu înmaginăm zîmbrului, a produs o impresie copioștoare sau publicului. Rectitalul de versuri patriotice, salba de cîntec bătrînești, declamarea poezilor de omdioară, amîntirile nedreptății care au cunoscut teroarea deportărilor, nelinoarea cineaștilor la istoria națională sint cea mai elocventă dovadă că Ștefan cel Mare și Sfînt e contemporanul nostru, că nețarmuriala dragoste de țară a Voedului intră în sufletele moldovenilor.

Comemorația domitorului Moldovei în cetate — acest eveniment major din viața urbei la care a participat, alături de soroceni, și expediția etno-cologică Nistru-89 — s-a desfășurat sub auspiciul grupului de sprîjin din Soroca a Frontului Popular din Moldova.

LITERA A

Cititorul mai puțin versat în problemele gazetariei nici nu întușie în ce măsură litera A stă în testul chipului țării și standardizează opinia publică. Să vedeti ce se ascunde sub această, la prima vedere, nevinovată vocală A și ce însemnă ea pentru un secretar de redacție... Vrea el sau ba, dar e obligat să găsească spațiu liber în pagini pentru toate articolele oficiale expediate de A. T. E. M. și însemnate în frunte cu A. Despre rolul nefast jucat de respectiva agentie în rez-zințmarea populației din republica sa vorbit cu lux de amănunte de nenumerate ori, dar ca se vede, ca și Nina Andreeva, nu poate renunța la principii. În plus, A. T. E. M.-ul obligă presa republicană și rațională, R. T. V. M.-ul umple cu căven nevoite și de unelte materiale oficiale nu punem la îndoială. Înșt atunc cînd unul și același articol, adeseori insignifiant, este rețipărit de majoritatea organelor de informare publică e în-

Boris DRUȚA

Cum să salvăm Cadavrul viu!

Dacă sintem curioși și dorim să aflăm ce înseamnă nollunea «okimoron», angajatul Ministerului culturii și compozitorului Pavel Rivlis a invitat asistența unei ședințe și totii doritorii în sala filarmonică. Aici, în prezența citorva spectatori plicticiși să asculte o orchestră plicticișă să se supună unei baghete plicticișe să dirijeze în fața scaunelor goale, putem asista la agonia «cadavrului viu» al muzicii autorilor din Moldova ce emite desperate semnale S. O. S. Să se facă o tentativă de a supraviețui! Ori să se procedeze la o intervenție radicală, cu analiza cauze-roi ce au condus la acest stadiu avansat al mal-ladiei avînd un diagnostic deloc optimist?

În fața acestei dileme, Colegiul Ministerului culturii, convocat pentru a discuta problema propagării muzicii compozitorilor din Moldova de către colectivele Filarmonicii, a optat — spre onoarea lui — pentru a doua variantă. De fapt, cu ce putea fi de folos o nouă trecere în revistă a situației (de exemplu: în stagiunea '86—87 sau cîntat 12, în 87—88 8, și în ultimul

an 2 concerte de muzică moldovenească). Inso-țită de același reproș «de ce alt de puțin?» al Uniunii compozitorilor, dacă înjecțiile de la suprafață n-au avut darul de a revitaliza pe par-cursul altor ani un organism grav bolnav? Pro-blema s-a pus deschis: dacă compozitorii se vor interpretă, interpreții se vor conșinși de ran-damentul valoric al Uniunii compozitorilor. Alt-minteri, cum poate fi explicat paradoxul ce ni-l oferă, spre exemplu, capela «Doina»? La capitolul «propagare», compozitorii n-au ce-i reproșa acestei formații, în timp ce conducțorul ei artistic, Veronica Garștea, constata în cadrul discuției că «nu are de unde alegeș pen-tru a-și alcătui un repertoriu reprezentativ de muzică moldovenească. De bună seamă, «Miori-țas» de Ion Măcovel, înregistrată de orchestra simfonică și capela «Doina» pentru fondul Ra-diolului este o capodoperă. Anî în șir se mențin în programele simfonice «Pe-un picior de plai» și «Cloștriu» de Tudor Chiriac. Dar în cazul lucrărilor pe care spectatoriul le aplaudă din amabilitate gata să se stingă de la a două con-certe, e dificil să realizezi un repertoriu națio-nal. Orice de numeroase și importante ședințe s-ar ține în tema «propagării». Propriuzis, mi-nistrul culturii, Eugen Sobor, a intervenit la modul concret: «Ce lucrare din ultimul timp a constituit un eveniment în viața spirituală a republicii?».

(continuare în pag. 6)

Anul acesta a absolvit institutul prima promoție de artiști plastici cu studii superioare pregătii aici, acasă. Ce semnificație aș atribui acestui eveniment în calitatea Dvs. de decan al facultății respective?

N-aș spune că e un eveniment. Am existat în acest an aproape clandestin, facultatea fiind creată prin ordin, în cea mai obișnuită manieră birocratică. Adică fără a se ține cont de posibi-litățile materiale de care dispunem, de necesi-tățile reale, de înțelegerea specificului unei ase-menea întreprinderi și a scopului pe care-l ur-mărește. Vedeti că institutul nostru de arte a fost orientat întodeauna spre pregătirea unor cadre pentru «frontul cultural» de la sat, pentru ciu-buri. Adică, ceva realizat cu cheltuieli puțin și randament previzibil. Din acest punct de vedere facultatea noastră mai rămîne să fie considerată un lux prea mare...

Nu sînteți singurii în această postură. Necese-tățile întregii noastre culturi au fost consi-derate mult timp un lux nepermis.

Este adevărat. Dar, ca să nu vă închipuiți că atitudinea s-a schimbat radical, voi face aici precizarea de rigoare: cei 9 specialiști care au ab-solvit facultatea nu sint solicițati nicieri!

N-au căutate artiștii plastici profesioniști?

E o problemă de care ne-am ciocnit pentru întia oară, dar vin alți absolvenți din urmă. Uniunea artiștilor plastici nu aranjează la lucru. Nici economia națională a republicii nu pare încă dispusă să găsească întrebunțarea unor cadre de asemenea profil. Mai mult, apar adevărate paradouri. Trei absolvenți din acest an au că-pătat specialitatea de pictori-modeleri. Și nu trebuie nimanul. Nici măcar Centrul de modă republican, cînd s-a înființat facultatea la Chișinău, centrul de modă a încheiat un contract cu... institutul tehnologic din Moscova. Acum se zice că este obligat să angajeze specialiști pregătii numai de această instituție, iar al noștri rămî-n pe drumuri! Pentru a le găsi de lucru trebuie să plătim 14 mil de ruble. De unde? Dacă graf-

ALEXEI COLIBNEAO
ALTFEL
NU VOM
PUTEA
SUPRA-
VIEȚUI

cieni, de exemplu, pot deveni liberi profesioniști, specialiștii literari de producție rămî-n pe drumuri. De altfel, într-o situație similară se află și moldo-venii veniți de la studiul în marile cetate ale țării. În legislația noastră nu există noțiunea de pictor salariat. Cred că instituțiile de învățămînt superior de acest profil nici nu e cazul să-și asume sarcina de a le găsi de lucru absolvenților lor. Mistueș lor e și să-i pregătească, să le dea o pro-fesie, centrul de modă a încheiat un contract cu... institutul tehnologic din Moscova. Acum se zice că este obligat să angajeze specialiști pregătii numai de această instituție, iar al noștri rămî-n pe drumuri! Pentru a le găsi de lucru trebuie să plătim 14 mil de ruble. De unde? Dacă graf-

(continuare în pag. 6)

SCRISOAREA SAPTAMINII

de ce tac juris-tii

Aș vrea să aflu, bunăoară, care este principiiu juridic al tratatului de pace de la București din 1812, al «Statului țării» din 1917—1918, pactul sovieto-german al lui Molotov-Ribbentrop? Doar aceste acte juridice sint strîns legate de dreptul internațional. Oare noavem ce spune despre legea stalinistă ce se referă la reprezentu-le și deportările neîntemeiate. În urma cărora zeci de mii de compatrioți au fost ma-sacrați și deportați în Siberia? De ce nu apare chemarea ca să fie anulată această lege fascisică? Mai este un aspect al dreptului, care cere o atitudine serioasă din partea noastră, a juris-tilor. Gîndiți-vă și singuri. Basarabia s-a aflat în calea pirjului celui de-al doilea război mondial. Mulți dintre tații, bunelii noștri, fără să vrea și

fără să știe, s-au pomenit în focul războiului, de partea cealaltă a baricadel. De ce nu s-ar crea o comisie, în frunte cu comitetul veteranilor de război, care să cerceteze fiice caz în parte: unde a luptat fiecare, pe care front, ce «pacate» a avut. Astfel ar putea fi emisă la noi, anume în Moldova, o lege care să le ușureze și să le învo-izeze clișei de puțin povara bătrînilor. Care această problemă n-er fi demnă de studii și cercetările jurisților?

O altă problemă care se află la ordinea zilei, cred eu, este cea a șomajului și migrației. Fără o reglementare juridică nu vom putea rezolva aceste chestiuni. Nici în privința limbii de stat și a grației latine nu avem o poziție activă. E paradoxal, dar am o impresie stranie că cei mai fricoși oameni din rîndul intelectualilor sint ju-risții. Nimic nu hotărăsc singuri, pînă nu li se propune. Desigur, mă simt și eu «vinoștat în această privință. Dar, ca să mă înțeleg, o să apez la un exemplu. Un cunoscut de-al meu atia puțin citi aștepta să l se dea apartament la serviu, era pasiv față de toate problemele noastre stringente: limba de stat, grația latină, imnul, drapelul. De îndată ce a primit trei odat în bloc nou, chiar a doua zi la balconul sau filifis... tri-colorul!

Și totuși, eu cred că nu trebuie să așteptăm vînturi prielnice pentru a flutura drapel. Istoria n-are să ne-o erte. Totodată ar fi o greșală să afirm că toți jurisții sint pasivi. La ora actuală cel mai «activ» jurist din Moldova este Vasile Iacovlev, doctor în științe juridice. El e unul dintre aceia care a inventat miliardele, care, chipurile, vor fi cheltuite pentru revenirea la grația latină. Acest lucru dimnealul îl face, după cum s-a dovedit în presă, pentru a afla spiritele, pentru a pune belez-ronie acestui proces fi-riesc de revenire la grația noastră.

Și încă un lucru. Amîntu-vă de cuvîntările competente ale jurisților din Țările Baltice, ros-tite la recentul congres al deputaților poporului. Socot că printre deputații poporului din republi-ca noastră ce ne-au reprezentat la acest for s-a simțit, în moduli cel mai evident, lipsa jurisților. Dragii colegi de breasla, nu vreau să vă lezez amoresul propriu, înșă înai pare că prea am con-credut cu fotoliile noastre și ne mulțumim cu ceea ce avem. Mă refer mai ales la tagma avoca-ților din care fac parte. Cursul, prietenii Mol-dova are nevoie nu afiti de procurori-accuzatori, ci de avocați, care să dea o mină de ajutor în fîcirea unui ștat bazat pe drept. Deschideți ochii, colegi de breasla, plasați-vă în fruntea restructurării, acolo unde ne este locul și unde, vă asigur, ne așteaptă lumea.

(urmare din pag. 1)

PRUTUL — ÎN PERICOL DE MOARTE

Nu fără temel, pînă mai ieri, afirmam că rîul Prut e cea mai curată apă din Europa. Prima expeditie ecologică pe Prut, care s-a terminat corectările la sfîrșitul decadelor a doua a lumii...

REVOLUȚIA

Mitingul popular care a avut loc la 23 iulie în orașul Chișinău.

Participanții la miting constată că tergiversarea premeditată a rezolvării problemelor vitale ce tin de soarta limbii moldovenești constituie un factor de destabilizare cu repercusiuni neprăvăzute pentru situația politică din republică.

Participanții la miting insistă ca Președintele Sovietului Suprem al R.S.S.M. să comunique oficial pînă la 28 iulie 1989, data cînd va avea loc sesiunea Sovietului Suprem al R.S.S.M., la care se vor pune în discuție legile cu privire la limba de stat și grația latină.

Cei prezenți insistă să se dea un răspuns concret la rezoluția Frontului popular din 2 mai 1989, cu privire la transmiterea în direct a sesiunilor sesunilor, organizarea ei în zi de odihnă și votarea nominală a proiectelor de lege.

Zecile de mii de oameni prezenți la miting prind deputatul Sovietului Suprem al R.S.S.M. să-l aleagă drept președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. pe I. C. Ciobanu, președintele al Sovietului Suprem al R.S.S.M., prim secretar al Uniunii scriitorilor din Moldova.

Alecu RENIȚA

SA STAVILIM NELEGIUREA

În timpul cînd țara întreagă păștește pe calea-noc ușor a restructurării și descătușării spiritelor în rîndurile celor mai largi țărani, de oameni la noi, în Moldova, se lasă mîsurii îndrăgite pentru a curma din fașă acest proces.

Astfel pe banca acuzaților sînt obligate să urce cetățenii ale căror acțiuni sînt tratate drept "crime", fiind privite astfel prin prisma stăvilismului, și nu a restructurării.

La 17 iulie a. c. s-a încheiat procesul de judecată asupra cetățeanului Dumitru A. Popa care a fost acuzat în baza articolului 203^a al Codului penal al R.S.S.M. ("organizator i activii ucastihk massovh grupovh besporjadkov i nepovinoenie vlastem...").

Își așteaptă sentința încă doi cetățeni la fel de nevinovați ca și Dumitru A. Popa. Sîntem cu toții mîrtași ai unei nedreptăți sociale și politice strigătoare la cer. Or, acești cetățeni urmează a fi pedepsiți numai pentru că au îndrăznit să infereze cu glas tare mafia birocratică, îndrăcîta adine în sinul societății noastre. Aceasta mîrtașie ar vrea să reducă evenimentele din ultimele luni la un fel de exces, pe care chipurile, le-au manifestat cetățenii în cauza în cadrul mitingului neaprobat de la 12 martie a. c.

Protestăm împotriva dezistării mai multor biroucrate din republica și înzămățate ca Gr. Vîrfosu, F. Calistru, A. Nistor, I. Niculin, I. Tutunaru, I. Smolencchin, M. Feraru, S. Cișlaru și fide scutiții de asemenea însoșire cum este procesul penal întentat pentru niște "crime" născute în imaginația bolnavă a oponenților restructurării din Moldova. Dacă ne dorim cetățeni liberi, într-un stat cărui nu sînt străine legile civilizației moderne, dacă dorim și tîndem spre o democrație dezvoltată și nu mutilată, cum îl vine la societatea birocratică, procesul rușinos care urmează să aibă loc, avîndu-l pe banca acuzaților pe sus numii cetățeni, trebuie suspendat la intervenția Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M.

Cerem reabilitarea imediată și necondiționată a tuturor cetățenilor acuzați pe nedrept.

D. MINDRIGAN, A. BRICA, V. COTOROAGA.

(urmeși încă de 3.270 de semnatari)

ANUNT

Duminică, 30 Iulie, Frontul Popular din Moldova organizează la Teatrul de vară un miting autorizat cu tema "Probleme ale relațiilor interne din Republica". La miting, care va începe la ora 14.00, sînt invitați toți doctarii.

F. P. M.

Mă întreb ce se întîmplă cu sufletul omului cînd, zi de zi, el devine martorul pierii unei biserică, casei Domnului, care stă în bătaia vîntului și ploilor fără acoperiș, cu geamurile și ușișle smulșe?

Aflîndu-mă între pereții crăpați, pingăriți cu inscripții nerușinate, auzeam un strigăt de jale care-ți cutremura inima de durere. Stratul gros de var, ce acoperă interiorul bisericii, s-a desprins pe alocuri, făcînd să se vadă fragmente de fresce. De sus mă urmăreau ochii întrebători ai Domnului, zugrăvit pe o porțiune de tavan deasupra altarului, care nu s-a prăbușit încă...

Locuim cu familia la Chișinău, în casa bunilor mei, pe strada Ștefăscă n.7 fiind alungat din casa noastră din satul Coșujna, raionul Strășeni, în care ni s-a comunicat, că va fi casa de cultură a satului. În anul 1941 eram elev în clasa a IV-a. Aveam 12 ani. Peste drum de casa bunelului, într-o casă proprie, locuia o colegă de-a mea, Iar pînă înți el închisă într-un apartament unei familii. Geamurile camerelor noastre de locuri erau vizavi de ușă și două geamuri ale acestui apartament. Locuia în el o familie înrădăcită cu trei copii — două fetițe, una de cînd și una de trei ani. Desori, vădîndu pe colega mea, ne alta de trei ani. Desori, vădîndu pe colega mea, ne alta de trei ani. Desori, vădîndu pe colega mea, ne alta de trei ani.

Pe 13 Iulie eram cu tatăl meu în curtea casei, cînd la poartă s-a oprit un camion și în curte a intrat un milițian. M-am uitat la tatăl meu și m-a uitat paloarei fetei lui. (Mă mărturisit mai tîrziu că a fost sigur că a venit după noi). Milițianul a întrebă dacă ai și casa nr.2 și plecat acolo, la ușa înreii familii de vază. Peste o jumătate de oră au ieșit cu toții din apartament, cu două-trei bococluțe de haine, adunate la rozețelă. S-au urcat sus în camion cu cele două fetițe. Priveam prin geamul nostru. M-au impresionat fețele celor doi tineri: deprimate, speriate, nedumerite. Am dat cu ochii de cele două fetițe, uitate și ale în cazare. Cea mică stîrșea în brațe o pupușă. M-au dat lacrimile. O văd și acum. Nu înțelegem prea bine starea lucrurilor de atunci, dar după plecarea camionului am rămas cu un gol nespus în suflet, o beză, care m-a urmărit mult timp. Îți resim și astăzi la amintirea acestei întîmplări. Destine singure ale oamenilor nevinovați. Cte au fost ele?

Galina CHGU, pensionară.

UN GOL ÎN INIMĂ

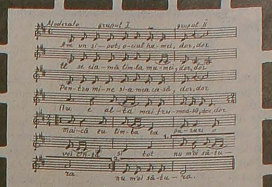
Locuim cu familia la Chișinău, în casa bunilor mei, pe strada Ștefăscă n.7 fiind alungat din casa noastră din satul Coșujna, raionul Strășeni, în care ni s-a comunicat, că va fi casa de cultură a satului. În anul 1941 eram elev în clasa a IV-a. Aveam 12 ani. Peste drum de casa bunelului, într-o casă proprie, locuia o colegă de-a mea, Iar pînă înți el închisă într-un apartament unei familii. Geamurile camerelor noastre de locuri erau vizavi de ușă și două geamuri ale acestui apartament. Locuia în el o familie înrădăcită cu trei copii — două fetițe, una de cînd și una de trei ani. Desori, vădîndu pe colega mea, ne alta de trei ani. Desori, vădîndu pe colega mea, ne alta de trei ani.

Pe 13 Iulie eram cu tatăl meu în curtea casei, cînd la poartă s-a oprit un camion și în curte a intrat un milițian. M-am uitat la tatăl meu și m-a uitat paloarei fetei lui. (Mă mărturisit mai tîrziu că a fost sigur că a venit după noi). Milițianul a întrebă dacă ai și casa nr.2 și plecat acolo, la ușa înreii familii de vază. Peste o jumătate de oră au ieșit cu toții din apartament, cu două-trei bococluțe de haine, adunate la rozețelă. S-au urcat sus în camion cu cele două fetițe. Priveam prin geamul nostru. M-au impresionat fețele celor doi tineri: deprimate, speriate, nedumerite. Am dat cu ochii de cele două fetițe, uitate și ale în cazare. Cea mică stîrșea în brațe o pupușă. M-au dat lacrimile. O văd și acum. Nu înțelegem prea bine starea lucrurilor de atunci, dar după plecarea camionului am rămas cu un gol nespus în suflet, o beză, care m-a urmărit mult timp. Îți resim și astăzi la amintirea acestei întîmplări. Destine singure ale oamenilor nevinovați. Cte au fost ele?

Galina CHGU, pensionară.

Larisa LISNIC, Chișinău

AM UN ȘIPOP MUZICA: GRIGORE VIERU Am un șipop: ochiul vîerului, Dor, dor, El se cheamă limba mamei, Dor, dor, Pentru mine și-a mea casă, Dor, dor, Nu e alta mai frumoasă, Dor, dor. Refren: Maică, eu limba ta Pururi o voi cînta Și toi nu m-o sălura Am un soare al visării, Dor, dor, El se cheamă: limba țării, Dor, dor, Pentru mine-n lumea toată Nu e alta mai bogată, Dor, dor. Refren. Am o floare albă-albastră, Dor, dor, Ea se cheamă: limba noastră, Dor, dor, Mult mi-i dragă, mult îmi place, Nu e alta mai cu pace, Dor, dor. Refren.

PERICOLUL ÎNDEFINIRENTEI

În ultimul timp se fac tot mai des auzite lozincile de tipul: "Să punem factorul uman în centrul restructurării!" "Să facem totul pentru om, pentru binele și prosperarea lui!"

Nu măgă adresează întrebări, dacă n-aș fi sigur că de felul cum vom răspunde la ele, va depinde în mare măsură încrederea în marea noastră: înainte — spre democrație, după — spre nihilismul național și cultural.

Dacă vă aduceși aminte, în epoca stalinistă, de așezarea, erau foarte mulți care se băteau cu pumnii în piept, declarînd în cuvînte, că fac totul pentru om, pentru binele și prosperarea lui, iar în fapt nu făceau decît să creeze condiții ideale pentru omul de nimic, pentru hoți și speculanți, pentru filitini și mîncari, pentru toți acei care propagă filozofia profitabilă și conformă căreia privilegiile vieții aparțin nu omului cinstit care luptă pentru adevăr și dreptate, ci individului meschin care se acomodează cît mai bine la minciună și lașitate.

Ștînd acestea, n-ar trebui să ne lășăm din nou amăgiți de vorbe și promisiuni frumoase, chipurile: totul va fi bine, totul se va aranja de la sine, trebuie numai să avem răbdare și să așteptăm... Oare chiar nu sesizăm în aceste îndemnuri lui cela amărîu al nostalgiei după cetățeanul supus și credul, pe care oricine putea să-l ducă cu zăhărlul? Oare chiar nu vă dați seama că țărănărea în țară vrea să realizeze ceva, dacă vrem limbă de stat și grația latină, dacă vrem dreptate și democrație, atunci nici pentru o clipă nu trebuie să uităm că "nu poți birui odată pentru douăzeci; trebuie să birui în fiecare zi!"

Aurelian SILVESTRU

DREPTUL LA ISTORIE

Мы никогда не получим подлинной истории страны, если не отменятся от привычки предвзятости ученому, некое соотношение "светлого" и "темного" ему дозволено. Мы обязаны сказать все о "светлом" и все о "темном" в их неразрывности, как было.

DINTĂINELE ARHIVELOR

го ему дозволено. Мы обязаны сказать все о "светлом" и все о "темном" в их неразрывности, как было. Михаил Горбачев

rotarii, hîmbarii, colțarii, fierarii, cobotarii și morarii... Și era bucurăria noastră, unde, se găsea "mîncarea pentru argeții de tot felul..." Un argat primea 60-70 de ruble pe an, adică 7000 de lei în banii de azi și pentru "îmbrăcămintă: 6 piei de colcoș, 3 piei pentru meșini, 2 pliecele pentru cușmă și 12 perechi de opinci... Iar cu ziua se plătea; iar la 15 lei pe zi și mîncare, iar 25-30 lei pe zi și tîrziu.

Argeții și la cel cu ziua se da în zi de post dimineața cerechi sau castraveți murați și o jumătate de kilogram de mămăliță, iar în zi de fruct — 200 grame de frînză de oi. De amînză — țoacă și fasole și cartofi și în mămăliță, în zi de fruct — bîrg cu carne, seara — lăchire de cartofi sau păstă de popoșul, de mei sau de orz și mămăliță și cte un funt, adică 400 grame de pîine la chindă (o pîine de 2 kilograme la 5 oameni).

De Crăciun, de Anul Nou și de Paști se da la oameni mîncare mai bună și de desupra mai aveau cte un kilogram de vin pe zi, cte un pahar măruț de rachiu, 400 grame de salină, 400 grame cîmît afumat și doi coloaci la Paști și la cte două ouă, și cte o pască-cozonac de un kilogram.

Cînd se înșura un argat, unii boleri le dădeu o pereche de iocaci, un cîntec de mîrta o fată de la curte îi dăruia un vîc și vite, înșă la fleștecare îl se cte un kilogram de mămăliță, iar în zi de fruct — 200 grame de frînză de oi. De amînză — țoacă și fasole și cartofi și în mămăliță, în zi de fruct — bîrg cu carne, seara — lăchire de cartofi sau păstă de popoșul, de mei sau de orz și mămăliță și cte un funt, adică 400 grame de pîine la chindă (o pîine de 2 kilograme la 5 oameni).

Și povestind întreba mereu: — Apoi asta-i robie, bre? Robie se cheamă?... (Din cartea Văzute și trăite de George V. Madan, gătit de curînd de sub tipar)

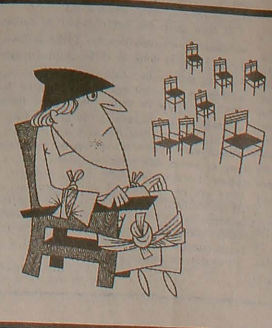
În R.A.S.S. Moldovenească represiunile au început încă în anul 1930-1933, înșă dezmățul cel mai mare a avut loc în 1937-1938. Majoritatea absolută a celor ce au suferit erau niște tîrdușii simpli, colhoznici și gospodari individuali, muți dintre ei aveau puțină știință de carte sau înțelegere erau analfabeți și fîrșete nu făceau politică. Cu toate acestea deciziile aparținea "Osoaba troika" și N.K.V.D.-ului din R.A.S.S.M. erau standardizate și declarate vinovate făcea opoziția în favoarea unuia dintre statele străine, era membru al vreunei organizații contrarevoluționare sau de răscuțit sau spionaj și diversivnă, făcea propoziții și agitatie antisovietică, se pronunță împotriva construcției colhoznice și cte și mai cte învinuiri lipsite de dovezi.

În ființa represiviunilor au nimerit reprezentanți ai tuturor naționalităților ce trăiau pe teritoriul republicii... Dosarele se scriu repede, ancheta penală nu avea

nevoile de probe obiective, nu încerca măcar să controleze argumentele celor suspecți de complot și răzvrătire. Încercușerarea vinei, într-adevăr, era regina dovezilor, denunțurile și declarațiile fiind puse în acțiune imediat. "Audeam" dura uneori numai cteva minute, în ctele mai multe cazuri oamenii erau condamnați cu hîrtă, conform listei...

În Moldova de pe malul drept al Nistrului represiunile de masă au început în anul 1940-1941. Ele au fost îndreptate în primul rînd asupra așa-ziselor elemente sociale străine. Prin deciziile "constatîndurilor speciale" de al României fususeră membri ai partidelor burgheze, funcționari ai așezămintelor guvernamentale, ofițeri de armată, landarni, primari, moșieri, fabricanți și mari comercianți erau, de obicei, învinuți de crime contrarevoluționare și închiși în lagăre de muncă, aplicîndu-li-se degradarea civilă, iar membrii familiilor lor — deportați în locuri îndepărtate. Fîrșete că din această categorie de represiști făceau parte și ouzizii cu ideile lor profasciste de Puterea Sovietică. Totuși, de cele mai multe ori învinuiri n-aveau la cont nici un fel de acțiuni antisovietice concrete...

Represiunile începeau cu deportarea familiilor, inclusiv a copiilor mîncari. Pe drum cupul familiei era ademenit într-o parte și arestat, apoi învinuți de activitate contrarevoluționară, antisovietică și represiști. Rîfula continuă și în lagăre. Se aplicau pe larg împușcarea. Și trebuie spus că lucrurile de înhamare au rămas, practic,

recunoscută. Foarte mulți, desigur, au murit, deoarece n-aveau suportul privatizării și chinurile...

În anii postbelici și pînă în cei ai stagnării la grad de antisovietism și de crime antisovietice se ridica și încălcarea legislației despre cte, activitatea unor societăți... Depozițiile marturilor oculte rămăși în viață, dezvoltate un tablou de neînchipuit al samonivității și fîrședelelor. Și el nu poate avea nici o justificare. Cum pot fi îndreptățite cazurile cînd oamenii erau înțuși sub arest mai multe luni la rînd fără a li se aduce vreo învinuire? Iar unii au pierit fără să mai aștepte o zi au fost închiși.

... De obicei, anchetaților n-aveau terminat măcar...

școala medie, nemaivorbind de studii juridice, dar care dispuneau de o putere nemărginită, hotărârau soarta și viața oamenilor cu pumnii și revolverul...

(Din articolele Represiunii și reabilitării, semnat de N. Demidenko, procurorul Republicii, și tipărit în "Moldova Socialistă" din 20 aprilie 1989).

Am reprodus cteva fragmente din cartea lui George V. Madan nu numai pentru a evoca unele aspecte ale trecutului văzute altfel de cte așa cum ne-au fost prezentate ani la rînd în manualele făcute la comandă, ci și pentru a înțindea pe amatori de cărți să și procure acest volum și să-l citească cte în întregime.

Fragmentele scrise din "Moldova Socialistă", ca și alte materiale pe această temă apărute în ultimul timp în presa republicană, ne dovedesc încă o dată tragismul acestor perioade ce se mai alină, odată cum constată istoricii, sub lacutul arhivelor secrete.

Și încă un detaliu, legat de ziua de 28 Iulie. Ironia soartă: deportarea masivă a locuitorilor din Republică, efectuată în luna Iulie 1949 a avut loc în baza hotărîrii Consiliului de Miniștri al R.S.S. Moldovenești adoptată în anul al... 28 Iulie. Tocmai de aceea Frontul popular al Moldovei a declarat ziua de 28 Iulie 1989 (cînd s-au împlinit 40 de ani de la adoptarea deciziunii numit mai sus) ca zi de doliu în memoria celor represiști în anii cîntului stalinist.

Alexandru DONOS

ALEXEI COLIBNEAC ALTFEL NU VOM PUTEA SUPRA- VIETUI

tură plastică există la Chișinău sau trebuie recuperat, creat, promovat?

— Este greu să delimităm astăzi o cultură plastică autentic moldovenească în mediul nostru urban alterat de o pronunțată influență cosmopolită. Cred că în această direcție trebuie să muncească cel puțin două generații bine orientate spre permanențele spiritualității noastre pentru ca să se poată schimba ceva cu adevărat. Iată de ce este atât de importantă cunoașterea artei populare, a tradițiilor, a istoriei și, indiscutabil, cunoașterea limbii de care sînt legate toate celelalte. Dacă vom acorda prioritate acestor direcții, chiar cu riscul de a coborî puțin nivelul general al artei noastre, cred că pînă la urmă se va ajunge la alta calitate.

— Cîte specialități aveți astăzi în cadrul facultății Dvs?
— Anul acesta au absolvit Institutul 4 ceramiciști, 3 modelori — proiectanți de vestimentație și 2 artiști plastici în domeniul proiectării interioarelor și utilajelor. Pentru anul ce vine mi s-a permis să deschid și specialitatea pictura de șevalet unde avem 5 locuri. În general, în cadrul facultății sînt astăzi 6 specialități: grafica, pictura de șevalet, arta decorativă aplicată (ceramica), interiorul și utilajul, tapiterie artistică (goblenuri), modelarea vestimentației.

— E mult, e puțin?
— Pentru noi, deocamdată, e suficient, dar Institutul din Tallinn are 17 specialități la aceasta facultate, cu toate că numărul general de studenți e cam același.

— Relese că estonienii lucrează într-un spectru mai larg de specialități artistice și că aceste lucrări le sînt, probabil, necesare, iar noi am deschiis facultatea pentru a pregăti cadre care nu s-ar nevoite nimănui?

— În poziția acestei situații, am convingerea că facultatea trebuie, totuși, să existe. Este tot mai evident vacuumul ce s-a format în cultura noastră de-a lungul anilor. Și el poate fi completat doar prin venirea unor tinere talente cu bună pregătire specială.

— Toate artele noastre trăsesc astăzi o mare derută. Ce se întâmplă în domeniul artelor plastice?

— Rusii au o expresie foarte potrivită pentru această situație — bezvremennje. E tot un fel de stagnare, de încetăținire, de stare amorfă, care se manifestă printr-un eclecticism de stiluri și tendințe. Mai multe generații de artiști plastici moldoveni și-au făcut studiile în afara republicii — în Rusia, Ucraina, Republice Baltice — fiind puternic influențați de culturile respective, fără a mai vorbi că și-au „maternalizat” conștiința și s-au adaptat foarte greu cериerilor noastre locale.

— Criteriul local?
— Criterii, din păcate, nu prea avem. Plasticienii, care s-au format pe loc, în „mediu moldovenească”, au studii medii de specialitate sau studii superioare în alte domenii. De aici, limpezirea, de aici un anumit provincialism în viziune. Fie, de aici un anumit provincialism în viziune. Fie, de aici un anumit provincialism în viziune.

— Prin urmare, se lucrează și aici mai mult din entuziasm?
— Entuziasmul e, probabil, necesar, dar pînă la un punct. Sistemul de învățămînt superior are însă nevoie de o reformă radicală. Am pregătit facultatea un proiect de restructurare a întregului sistem de pregătire a cadrelor de artiști plastici și de educație estetică a populației, proiect pe care l-am prezentat ministerului culturii. Realizarea lui ar schimba mult în calitatea instruirii artistice a publicului, baza ei punîndu-se în grîdînițele de copii. Am putea pregăti — calitativ și cantitativ — atîtea cadre de cite avem nevoie și cu rezerva necesară. Sper că nu vom rămînea întotdeauna la discreția unui unic funcționar de la Gospplan, care ne amenință, că dacă nu vom avea contracte cu anumite întreprinderi și organizații, ne va închide facultatea.

— Am înțeles că nu vă propuneți pur și simplu să pregătiți „niste cadre” cu studii superioare, dar intenționați să puneți umărul la promovarea artelor moldovenesti ca expresie a unui mediu de cultură authton. Acest mediu de cul-

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Prin urmare, se lucrează și aici mai mult din entuziasm?
— Entuziasmul e, probabil, necesar, dar pînă la un punct. Sistemul de învățămînt superior are însă nevoie de o reformă radicală. Am pregătit facultatea un proiect de restructurare a întregului sistem de pregătire a cadrelor de artiști plastici și de educație estetică a populației, proiect pe care l-am prezentat ministerului culturii. Realizarea lui ar schimba mult în calitatea instruirii artistice a publicului, baza ei punîndu-se în grîdînițele de copii. Am putea pregăti — calitativ și cantitativ — atîtea cadre de cite avem nevoie și cu rezerva necesară. Sper că nu vom rămînea întotdeauna la discreția unui unic funcționar de la Gospplan, care ne amenință, că dacă nu vom avea contracte cu anumite întreprinderi și organizații, ne va închide facultatea.

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

(urmare din pag. 1)

— De ani de zile ne-am obișnuit cu formula „moldavskii kompozitor”, „moldavskaya muzika” fără a înțelege și să înțelegăm ce se ascunde înăuntrul ei. O lucrare, chiar dacă e scrisă în altă folclorului și chiar dacă respecta cu dexteritate contururile lui, nu va reprezenta niciodată muzica națională, consideră compozitorul Tudor Chiriac, dacă autorul ei nu-l cunoaște izvoarele tradiției, dacă n-a pătruns în adîncul spiritului lui. Autorul „Căpitanului spaniol”, Rimski-Korsakov, n-a pătruns niciodată în căldura compozitor spaniol. La noi, însă, toată lumea scrie muzică „moldovenească”. Pînă și Eduard Lazarev, al cărui înalt profesionalism nu-l îngăduia să se lasc interesat de creația muzicală a acestui popor, se nimea (și se nime nime?) „moldavskii kompozitor”. Pe de altă parte, profesioniștii în domeniul muzicii populare nu sînt considerați ca atare, pentru că Uniunea compozitorilor din Moldova nu-l primește în rândurile sale. Din acest punct de vedere, constată muzicologul Ion Păcuraru, opera aceluiași Eduard Lazarev va reprezenta pentru posteritate o pagină din istoria muzicii moldovenești în care nu are ce căuta, să zicem, croația, unii S. Ciuhril sau G. Banaruc. Răsturnarea ierarhiei a unei asemenea optice este fel de important pentru destinul artei noastre muzicale, ca și rezolvarea problemelor din domeniul învățămîntului. Avem decizia Colegiului Ministerului culturii de a autonomia, după criterii lingvistice procesul de instruire la școala „E. Cocea” și astfel vom pune prima cărămidă la temelii mult rîvnitei școli naționale de muzică. Urmatorea decizie ar fi crearea în cadrul Uniunii compozitorilor a unui seclii care să înfrumusețeze profesionalii tradiției orale. Dreptul la această acțiune de renovare radicală a compozitorilor și structurilor organizatorice noastre de creație ni-l oferă, a subliniat T. Chiriac, chiar proiectul noului Statut al Uniunii compozitorilor din țară, în care putem citi că e de datoră și resortul Uniunii propagarea activă a tradiției profesionale orale.

Flinta națională determină valoarea de unicat a unei opere de artă, singura capabilă să convingă. Pînă la această valoare cu entitate proprie, consideră compozitorul și folcloristul Constantin Rusnac, o școală de muzică nu se poate afla, ea nu poate pretinde o fi școală. Cum nu se va impune, de exemplu, orchestra noastră din timpul din Cealcoșii, pentru că măsura marelui classic rus o poate lua doar o orchestră rusă fapt demonstrat stralucit de turneul lui Svetlanov la Chișinău. Nu altă acțiune de propagandă prost pusă la punct sînt cauza săilor dezolante cu zece spectatori, printre care unoran nu pot găsi nici pe autorul premierii. Această indiferență generală față de muzica academică de la noi se întîmplă în timp ce muzica gruzină, de exemplu, își afirmă auzul obținut prestigii internaționali. Și noi? O mențiune acordată de UNESCO „Miorițele” de T. Chiriac și premiul cu care a fost distins în R.S.R. Eugen Doga pentru muzica la filmul „Maria, Mirabela” sînt marturie unui succes personal și nu al unei școli ca atare. Orielt de patetice ne-am grăbit alina data să anunțăm culmele atîns de arta muzicală moldovenească, trebuie să recunoaștem că sîntem doar la începutul noastră mîntuire în genere, asocia la situația noastră notăm în cultura noastră, dar nu ne sîntem pur și simplu clasiști, pe care nu ni-l înțelegem, nu ni-l edităm, nu ni-l studiem ca să putem vorbi de un fundament pe care putem clădi ceva Cîlmea e ca cea mai mică, încercare de a rupe cercul vicios pe care am tot bătut pasul pe loc alina de a răzînd trezește imediat revolta celui („cazul celor 79 de învățatori de la școala „E. Cocea” susținută de indemnul generos al școlii „Binevoitorii” de a deschide larg geamurile”, pentru a nu ne astîrzie, chipurile, în „spropria gloancă”). Ei bine, ca să deschii geamurile, trebuie să ai casa. Casa școlii naționale de muzică nu e altă decât o abia ne apucăm o ridicăm. Propagarea insuficientă a lucrărilor compozitorilor din Moldova este, judecînd după situația creată, o consecință și nu o cauză a fenomenului „cadavrului viu” al muzicii academice de la noi. Nu am avut lucrări bune, mai exact, avem puține lucrări bune — acest verdict al lui Dumitru Goia, dirijorul șef al orchestrei simfonice,

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

— Având realizarea de sine a personalității — iată de punea pe primul plan bătrînil și alti de mereu volubilit scriitor francez, înțic pînă și la ultima carte și o intitulase „Cuvințele”, declarîndu-se simțitor în din de aproape ruda cu mult mai tînarul pictor moldovean cel ascultă, dar care era și mai este încă meroș at de puțin volubilit, înțic pînă mai tîrziu s-a scăpat o vorba

ca și cel al Veronicăi Garștea «de-a nu fi avut de unde alege», exprima de mai mulți ani relațiile de «colaborare» dintre formațiile artistice ale Filarmoniilor și Uniunea compozitorilor. Ultima de atfel, consideră că este ocolită de celebritate din cauza atitudinii de a fi puțin propagandist. (Apropo de celebritate, se știe, spondea D. Goia, că din cite capodopere a scris, Schubert nu și-a avut interpretat nici o lucrare. Însă prin aceasta n-a devenit pentru posteritate mai puțin Schubert).

Fiește, aceasta deloc nu înseamnă că autorii noștri trebuie tratați cu o neglijență pe care doar genialitățile sînt capabile să înfrunte. La ce ar mai servi atunci priștile aflate la discreția Ministerului Culturii. Unii compozitori? Talentul și, în special, talentele tinere trebuie să se afle în grîlă exclusivă a acestor două instituții și insistența cu care noul adjunct al ministrului, Alexandru Andreievski, a (fîr să-și determine poziția în această problemă) (Sîntem chemați, este obligată noastră direcție să cultivăm, să susținem și să propagăm tinerele talente) ne dă speranța în defășurarea de bine condiții la procesul artistic de la noi. Re-

Cum să salvăm Cadavrul Vău!

zultatul efectiv al modului cum s-au achiziționat nu demult lucrările muzicale li probează dulapurile ministeriale în care se prăfulesc papiturile plătute cu bani grei și rămase neîntrebate de interpreți și ascultători. Cîte dintre lucrările lui E. Lazarev, de exemplu, reprezintă arta națională a Republicii, cite din ele în genere sînt în sîlile noastre de concert? Și toate la un loc (existente și inexistente în faltoarele materiale cheltuite din buzunarul poporului, pe care buzurmar timp de mai mulți ani dumezilor li-au avut nelimitată la dispoziție? Abuzurile comise pînă nu demult (nu-i lipsit de curiozitate faptul că, după ce a părăsit Colegiul nostru de repertoriu, E. Lazarev își face slujba la Colegiul ministerului culturii din țară), cînd sinea, discul, dar mai ales banul erau lesne accesibile doar pentru anumite persoane, reclamă remanieri radicale în activitatea Colegiului de repertoriu al Ministerului, Bineînțeles, în funcție de fondurile alocate pentru dezvoltarea artei muzicale. Ministerul va continua să achiziționeze lucrări ale autorilor din Moldova, a subliniat ministrul E. Sobor, dar odă și odă trebuie să ne întrebăm ce achiziționăm și cum și pentru cîte achiziționăm această muzică. Și aici sînt mai multe probleme de rezolvat, de la lichidarea tendinței de nivelare, de ajustare a onorariului, fără a se lua în considerare calitatea artistică a lucrărilor, și pînă la repartiții care să supravegheze includerea lor în repertoriul filarmoneic.

Polemica generată de idelle expuse în cadrul ședinței Colegiului sa axat și pe cîteva probleme concrete. Ce întreprinde Uniunea compozitorilor pentru a susținea și promoveze tinerele talente? (A. Andreievski, care promoveze tinerele lipsa de atitudine a Uniunii într-o problemă de o importanță vitală pentru destinul muzicii moldovenești, cum este cea legată de organizarea școlii „E. Cocea”? (E. Sobor); prin ce se explică o anume pasivitate a U. S. în raporturile ei cu Ministerul culturii și care este cauza că între aceste două instituții nu există contacte care să fructifice o colaborare eficientă? (I. Burghiu, A. Andreievski).

— Având realizarea de sine a

Astăzi e ultima mea lecție la universitate. Nu vreau să plec, să părădesc Moldova, de care mă leagă atâtea sentimente frumoase, fără a vă vedea și a vă vorbi pentru ultima dată. Mi-am fixat ca temă pentru prelegeri, ca consimțământul dumneavoastră, bicentenariul Revoluției Franceze. Acest eveniment remarcabil concentră atenția francezilor de mai bine de un secol. A fost instituită, fiecare centru al vieții noastre politice, sociale, intelectuale se pregătește cu această ocazie.

A celebra o aniversare înseamnă nu numai a ne aminti o dată fixată în calendarul secolului și a oferi un ritual social sau o obligație politică, cu cortegiul lor de manifestații și expoziții de entuziasm inspirat, dar și a lua în considerare o dăruire, mai mult chiar, a retrăi, a perpetua ceea ce e însemnat în lipsa căreia indiferența ar fi mai puternică decât istoria. A comemora un eveniment presupune nu numai a-ți reține în memorie, ci și a măsura importanța momentului său, Francezii în marea lor importanță atribuie o importanță deosebită evenimentelor date și acesta fiindcă ei sînt convinși că Revoluția Franceză lădă adus o serie de valori, care mult timp păreau fragile, dar pe care două secole fortunate le-au confirmat. În plus, și mai ales, ei au impresia că aceste valori li de-finesc în genere ca popor în ochii alți popoare.

Eu nu vreau să vorbesc despre ecoul trecut de mesajul revoluționar în capitalele europene. El s-a văzut prea repede escortat de balonete, lucru ce nu l-a făcut cunoscut. Tema mea e fidelitatea principiilor legate de această dată, fidelitatea ce n-a fost aproape niciodată deșertă.

Sunt bine că toate pornesc de la un text, de la o declarație în care, pentru prima dată în Franța au fost proclamate drepturile omului. Revoluția franceză n-ăr fi avut această importanță istorică, dacă ea n-ăr fi dat naștere «Declarației» drepturilor omului și cetățeanului, adoptată de asamblée la 26 august 1789. Fără îndoială, aceste drepturi au fost subminate cîteva luni mai tîrziu de un regim de teroare nemăsurată și au rămas moarte sub dictatura înșinguroasă ale lui Robespierre și Napoleon Bonaparte. Fără îndoială, a fost nevoie mai bine de un secol pentru ca cetățenii Franței să le înșesască cu multă credință și pentru ca ele să capete în instituții și în modul de viață o formă concretă. Drepturile nu se dau prin decret, ele trebuie să fie gravate în mentalitate și să fie aplicate în practică. Însă, odată ce Revoluția franceză purta un caracter inaugural, aceeași caracteristică fundamentală e proprie și textului declarativ, și ceea ce e conținutul în germene de promisiune nu era sortit utorilor, așa cum nu au fost înțeles de cîteva țări care au drapelul lor ori înaltul lui și se nădărnici odată o altă culoare sau un alt limbaj și au putut opune. Au rămas să dănuiască mai ales cele trei cuvinte-cheie: libertate, egalitate, fraternitate, care urmau să devină în 1848 de-ziș Republicii Franceze.

Vol examina deci cei trei termeni ai deșezel, și în primul rînd fraternitatea. Vol încerca să înțeleagă înțepreună cu dumneavoastră, de ce ea reprezintă una din condițiile democrației din momentul cînd începem să considerăm ca pe o simplă camaraderie deșeză.

În unul din cele mai texte filozofice din secolul XVIII care au contribuit la pregătirea revoluției, și anume în «Spiritul legilor», Montesquieu a făcut o încercare de a determina natura și principiile diferitelor regiuri politice și de a constitui o tipologie a acestora, în funcție de legile lor fundamentale. Esența unui regim politic este ceea ce deșezine în raport cu alți regimi, principul său de bază, adică ceea ce îi permite să se compoasă și să se susțină. Înc acest principiu este compoasă, regimul se transformă în mod inevitabil în contrariul său. Altfel vorbind, cînd principul de bază al regimului dispăre nimic nu mai poate împiedica transformarea democrației în tiranie și, în acest caz, alt timp cînd tirania demoște într-o țară, democrația rămîne a fi, în cele din urmă, o momală, o iluzie ori o minciună.

Pentru Montesquieu principul democrației este virtutea civică. Din păcate, noțiunile de civism, de cetățenie, de virtute civică au fost atât de mult falsificate în cursul ultimelor două secole încît în Revoluția Franceză de către regimurile totalitare, care s-au întrecut în strivirea individului, atât de mult crime și nedreptăți au fost comise în numele lor, încît nu este greu să auzim vorbind de ele fără a încerca o anumită îndoială, fără a fi deșcurajați, anticipat. Lucrurile se petreceau deșert astfel că lipsa virtuții civice servea doar drept paravan, de care se serveau conducătorii politici pentru a elimina pe toți cei care li se opuneau. Era suficient să reprezice unul om ca nu este un bun cetățean, nu este demn de un anumit concept de cetățenie, pentru a fi face să dispăre.

Or, în concepția lui Montesquieu, aceste cuvinte capătă un alt înțeles. Virtutea civică este capacitatea politică de a situa interesul obștesc mai presus de propriile interese, este faptul de a acționa în conformitate cu sentimentul de aparținere unui corp social responsabil pentru destulul său.

«Nu este nevoie de multă probitate, — scrie Montesquieu, — pentru ca un guvern monarhic sau un guvern despotic să se mențină sau să se susțină. Forța legilor în primul, brațul pedepșitor al suveranului ridicat în permanență în celălalt sistem este înșefătoare totuși. Într-un stat popular, însă, e nevoie de un resort suplimentar care este virtutea». Fiecare regim are principul său. Cel al despotismului e uzor de determinat — aceasta e frică, teamă tuturor de tiran și, respectiv, teama generală unul de altul, abili înșefătoare de politica oficială. Aristotel în opera sa «Politica» sublinia de-a că tiranul e cointeresat să favorizeze construirea în relațiile dintre supuși să aia unui sistem de teroare reciprocă, de pînă organizată, ce neîncercă de sus-pinsicune, a unui sistem în care toți se trădează unul pe altul. Principul despotismului este frică, ea desparte oamenii și seamănă una între ei. Principul monarhic sînt onorurile, adică privilegiile și distincțiile, pe care monarhul le deștribue celor care li servește mai devotat, mediativ, titlurile, pămînturile și domeniile. Lor li se opune principul democrației — virtutea civică. Ea este

în același timp ceea ce păzește de frică și ceea ce păzește de privilegiu. Virtutea civică este pasiunea de a servi corpul social, adică pe toți cetățenii. Ea este înșimănătoare cu sentimentul de frică față de ei și cu dorința de a domina. Anume în acest sens fraternitatea constituie o condiție a virtuții sociale și, a fortiori, o condiție a virtuții.

Fraternitatea s-a înșiscură durabil în deșeză noastră pentru a marca faptul că unele pasiuni umane, o gamă întregă de sentimente, sînt contrare democrației. Ea deșine democrația mai puțin decât ar face-o orice luptă imaginabilă, de ordinul de clase etc pe terenul drepturilor omului. Nu este posibil într-un astfel de regim democrației ca omul să rămînă lupt pentru om, ca să persiste această stare de război a toți contra tuturor, ca să domine una într-un mod mai mult sau mai puțin legal, fiind inspirată de organele de putere. Democrația implică respectul reciproc al indivizilor, ceea ce înseamnă, cel puțin, că în nici o circumstanță ei nu pot fi considerați de vreo organe instituție guvernamentală drept niște simpli mijlocii în realizarea unui scop care le este străin. Drept niște instrumente ce deșerveșc o idee abstractă a statului, societății, lumii.

Asfel, tot ce înțelegem în viața între cetățeni, dincolo de limitele respectului și ale devotului, tot ce transformă de exemplu întrecerea naturală într-o luptă pe viață și pe moarte pentru existență, este contrar democrației. De exemplu, o stare de penurie, cînd produsele cele mai necesare sînt deșfășurate, cum a fost bunăoară cazul în Franța anilor 1790, o stare de nevoie permanentă, care îi face pe om să își înșeze aproape, să-și înșudiască bunurile, pe care acela a reușit să și le procure cumva, constituie un obstacol în dezvoltarea permanentă a democrației, ori care ar fi justificările guvernului, deoarece ea, penuria, dă naștere unor pasiuni contrare fraternității. Atunci cînd oamenii duc lipsa de tot, cînd nu le rămîne decît să vizeze, de parcă s-ar găsi într-o colție de sălbătă, la niște bunuri de subsistență carora ei știu, dar pe care nu au posibilitatea să și le procure, lor li este greu să se considere frați, să se asculte unul pe altul și să se înțeleagă. Dictatorii din America Latină știu bine că nici un pămînt nu este mai favorabil pentru tiranie decât acel pe care demoște foamea și sărăcia.

Aici s-a vrea să citez un proverb asupra căruia merită să meditam, un proverb asupra căruia nu se meditează niciodată înșinguri în această ocazie — acum, cînd se discută mult despre drepturile omului și democrație. Acesta e proverbial: «Flămîndul n-are urechi să asculte». Cînd apro-

proces fără probe, bazat pe o simplă impresie, și-și abia alături — acestea înseamnă de-a te plasa în condițiile proprii unor violențe a libertății și contrare moravurilor democratice.

Au trecut nici o înșimănătoare cu libertatea cuvîntului era prezentă în înșimănătoare cu libertatea de 1789. Articolul 11 al declarației li este consacrat: «Libera comunicare a gîndurilor și a opiniilor este unul dintre cele mai prețioase drepturi ale omului. Orice cetățean poate deci să scrie și să tipărească în mod liber, în afara de cazurile cînd, făcînd abuz de această libertate, va fi obligat să răspundă pentru aceasta conform prevederilor legii». Faptul că libertatea, cuvîntului era prezentă în declarație și mai apoi în deșeză nu e de mirare, deoarece se știe că Bastilia lăuă cu asalt la 14 iulie, simbol al despotismului și al samovolnicității monarhului absolut, era cunoscută de toți ca fiind locul unde erau înșiscură scrierile vinovatilor de șerteri război.

În genere, cei trei termeni ai deșezel, libertate, fraternitate — au fost motenșii de Revoluția Franceză de la un curent filozofic, al cărui reprezentant lăstru a fost Rousseau, Montesquieu, Diderot, Voltaire. Dar la constituirea acestui curent au contribuit, în această măsură și

mai largă, mai dezvoltată a lumii. Altfel vorbind, a exprima ceva înseamnă să crești tu însuși, să faci a lumii și să aduci prin aceasta o îmbogățire de sens acestei înșimănătoare cu libertate raporturile dintre oameni.

Dacă ești gînd că noi sîntem ceea ce exprimăm prin opere și vorbele noastre, la fel ca și prin sentimentele noastre, a constrînge această exprimare ar înșimănătoare cu libertate. Aceasta nu atînge pur și simplu una din facultățile sale, ci înșimănătoare cu libertate, de a sărăcesc lumea, lipsindu-o de un individ sau de un popor întreg, atunci cînd li li se refuză dreptul la una din exprimatele sale posibile. Astfel lipsite o pierdere care atînge totalitatea lumii și care prînt-un efect de ecou ne prînteste pe tot. Exemplul cel mai strigător al unor astfel de pierderi au fost disparițiile în plîn secol XX în mai multe puncte ale planetei a sute de mii de scriitori, artiști, savanți, dar și a unor oameni simpli, pînă la arănușul cel mai sărman. Autorii «Enciclopediei» din secolul XVIII, apoi și filozoful Condorcet, autorul lucrării «Tabloul progresului spiritului uman» erau, pe deplin conștienți de acest lucru. Încrederea lor în experi-

Principiile democrației

ența și în tehnica, în puterea gândirii elaborate de dogme și filozofii alinați lumii lor pentru un mai mult dreptate. Modul lor propriu de a scrie, de a înșimănătoare cu libertate de a experimenta în general, de a înșimănătoare cu libertate, nebanite între diferite domenii ale științei: economice, lingvistice, mecanice, de a crea modele care sîdau regulile prestabilite — sînt cele mai concludente probe în acest sens.

Drepturile omului fac posibilă anume acest lucru: o lume unde individul nu numai că sînt ferit de nedreptate, dar și care le permite tuturor să nu fie identici, conformați unui singur model, să nu fie obligați a ști și a gîndi același lucru și în același mod, cel puțin în aparență, în fine, o lume care contrazice această lungă și morbidă serie de simonime care este umanitatea atunci cînd ea este lipsită de posibilitatea de a se exprima.

Cînd prînteste libertatea cultului, ea reprezintă recunoșterea unei facultăți interioare. Ea fixează în măsură cea mai mare limitele purtării de stat asupra individului, ea constituie o garanție contra educării uniforme a conștiinței. Ea este înșiscură durabil în «Declarația drepturilor omului»: «Nimeni nu trebuie să fie neliniștit pentru opiniile sale, chiar și cele religioase, care să manifestările lor să nu tulbure ordinea stabilită de lege». Libertatea cultului este ca și libertatea cuvîntului o condiție firească a Fraternității. Fără aceasta din urmă nu trebuie înțeleasă ca o posibilitate oferită fiecărui cetățean de a și toate dreptele ordine, de a pătrunde în cele mai mici detalii de viață privată a cuiva și de a-l cere socoteala pentru gîndurile și credințele sale. Fraternitatea este posibilă atîta timp cit viața socială nu este transformată într-o investigație polițienească asupra spiritelor, într-un infern moral, atîta timp cit înțelegerea li este permis să și păstreze în suflet partea sa de mister și de șerețe.

În fine, așa spune că în afara de aceste libertăți particulare, a căror reprezentare universală este fixată în «Declarația drepturilor omului» și a căror necesitate tragică transpare în mod evident cînd revenim cu ochii mîntii asupra regimului monarhic în Franța, totuși, cînd auzim cuvîntul libertate noi ne gîndim la ceea ce mult mai vechi, mai difuz, acesta e sentimentul de lipsă de frică în fața legii, ba din contra de securitate pe care ea tîo asigură, certitudinea ca legile sînt făcute nu contra noastră, ci pentru noi, să putem să discutăm pe seama lor, să putem să le abrogăm, în fine posibilitatea de a ne deplasa, de a circula fără să ne temem de o arestare arbitrară ori de o condamnare. Trei articole ale Declarației, articolele 7, 8 și 9, sînt în această privință dotate cu o forță și o precizie incomparabile.

Articolul 7. Nici un om nu poate fi acuzat, arestat, nici detinut decît în cazurile determinate prin lege și după formele pe care le are în prezent. Cel care solicită, expediază, execută sau face pe altii să execute ordine arbitrare trebuie să fie pedepșit. Însă orice cetățean are chemat sau orînt în virtutea legii trebuie să se supună imediat. El se face vinovat opunîndu-se rezistență.

Articolul 8. Legea trebuie să stabilizeze doar pedepșele strict și evident necesare și nimeni nu poate fi pedepșit decît conform unei legi stabilite și pronunțate anterior delictului și aplicată în mod legal.

Articolul 9. Fiecare om fiind în preșimțenie nevînot pînă a fi declarat vinovat, în cazul cînd arestarea sa devine indispensabilă, orice rigoare ce nu se prezintă ca necesară pentru a-l reține trebuie reprimată strict prin lege.

Faptul că aceste drepturi au putut fi enunciate prîn abstracte de către unele teorii filozofice din jumătatea a doua a secolului XIX — începutul

secolului XX este cel puțin semnificativ lipse de prudență și luciditate, cînd nu și de lipsă de umanism. Pentru cel care auză abuzul barbarismului secolului XX e la fel ca un laborator în care oamenii de vîrstă joasă sînt dedați în toate domeniile posibile unor experiențe nedreptate asupra puterii și dominației, pentru a face oameni, cu toate violențele și sacrificiile necesare, după imaginea modelelor impuse de noile ideologii. În această înșimănătoare cu libertate, de a sărăcesc lumea, lipsindu-o de un individ sau de un popor întreg, atunci cînd li li se refuză dreptul la una din exprimatele sale posibile, astfel lipsite o pierdere care atînge totalitatea lumii și care prînt-un efect de ecou ne prînteste pe tot. Exemplul cel mai strigător al unor astfel de pierderi au fost disparițiile în plîn secol XX în mai multe puncte ale planetei a sute de mii de scriitori, artiști, savanți, dar și a unor oameni simpli, pînă la arănușul cel mai sărman. Autorii «Enciclopediei» din secolul XVIII, apoi și filozoful Condorcet, autorul lucrării «Tabloul progresului spiritului uman» erau, pe deplin conștienți de acest lucru. Încrederea lor în experi-

ența și în tehnica, în puterea gândirii elaborate de dogme și filozofii alinați lumii lor pentru un mai mult dreptate. Modul lor propriu de a scrie, de a înșimănătoare cu libertate de a experimenta în general, de a înșimănătoare cu libertate, nebanite între diferite domenii ale științei: economice, lingvistice, mecanice, de a crea modele care sîdau regulile prestabilite — sînt cele mai concludente probe în acest sens.

Drepturile omului fac posibilă anume acest lucru: o lume unde individul nu numai că sînt ferit de nedreptate, dar și care le permite tuturor să nu fie identici, conformați unui singur model, să nu fie obligați a ști și a gîndi același lucru și în același mod, cel puțin în aparență, în fine, o lume care contrazice această lungă și morbidă serie de simonime care este umanitatea atunci cînd ea este lipsită de posibilitatea de a se exprima.

Cînd prînteste libertatea cultului, ea reprezintă recunoșterea unei facultăți interioare. Ea fixează în măsură cea mai mare limitele purtării de stat asupra individului, ea constituie o garanție contra educării uniforme a conștiinței. Ea este înșiscură durabil în «Declarația drepturilor omului»: «Nimeni nu trebuie să fie neliniștit pentru opiniile sale, chiar și cele religioase, care să manifestările lor să nu tulbure ordinea stabilită de lege». Libertatea cultului este ca și libertatea cuvîntului o condiție firească a Fraternității. Fără aceasta din urmă nu trebuie înțeleasă ca o posibilitate oferită fiecărui cetățean de a și toate dreptele ordine, de a pătrunde în cele mai mici detalii de viață privată a cuiva și de a-l cere socoteala pentru gîndurile și credințele sale. Fraternitatea este posibilă atîta timp cit viața socială nu este transformată într-o investigație polițienească asupra spiritelor, într-un infern moral, atîta timp cit înțelegerea li este permis să și păstreze în suflet partea sa de mister și de șerețe.

În fine, așa spune că în afara de aceste libertăți particulare, a căror reprezentare universală este fixată în «Declarația drepturilor omului» și a căror necesitate tragică transpare în mod evident cînd revenim cu ochii mîntii asupra regimului monarhic în Franța, totuși, cînd auzim cuvîntul libertate noi ne gîndim la ceea ce mult mai vechi, mai difuz, acesta e sentimentul de lipsă de frică în fața legii, ba din contra de securitate pe care ea tîo asigură, certitudinea ca legile sînt făcute nu contra noastră, ci pentru noi, să putem să discutăm pe seama lor, să putem să le abrogăm, în fine posibilitatea de a ne deplasa, de a circula fără să ne temem de o arestare arbitrară ori de o condamnare. Trei articole ale Declarației, articolele 7, 8 și 9, sînt în această privință dotate cu o forță și o precizie incomparabile.

Articolul 7. Nici un om nu poate fi acuzat, arestat, nici detinut decît în cazurile determinate prin lege și după formele pe care le are în prezent. Cel care solicită, expediază, execută sau face pe altii să execute ordine arbitrare trebuie să fie pedepșit. Însă orice cetățean are chemat sau orînt în virtutea legii trebuie să se supună imediat. El se face vinovat opunîndu-se rezistență.

Articolul 8. Legea trebuie să stabilizeze doar pedepșele strict și evident necesare și nimeni nu poate fi pedepșit decît conform unei legi stabilite și pronunțate anterior delictului și aplicată în mod legal.

Articolul 9. Fiecare om fiind în preșimțenie nevînot pînă a fi declarat vinovat, în cazul cînd arestarea sa devine indispensabilă, orice rigoare ce nu se prezintă ca necesară pentru a-l reține trebuie reprimată strict prin lege.

Faptul că aceste drepturi au putut fi enunciate prîn abstracte de către unele teorii filozofice din jumătatea a doua a secolului XIX — începutul

secolului XX este cel puțin semnificativ lipse de prudență și luciditate, cînd nu și de lipsă de umanism. Pentru cel care auză abuzul barbarismului secolului XX e la fel ca un laborator în care oamenii de vîrstă joasă sînt dedați în toate domeniile posibile unor experiențe nedreptate asupra puterii și dominației, pentru a face oameni, cu toate violențele și sacrificiile necesare, după imaginea modelelor impuse de noile ideologii. În această înșimănătoare cu libertate, de a sărăcesc lumea, lipsindu-o de un individ sau de un popor întreg, atunci cînd li li se refuză dreptul la una din exprimatele sale posibile, astfel lipsite o pierdere care atînge totalitatea lumii și care prînt-un efect de ecou ne prînteste pe tot. Exemplul cel mai strigător al unor astfel de pierderi au fost disparițiile în plîn secol XX în mai multe puncte ale planetei a sute de mii de scriitori, artiști, savanți, dar și a unor oameni simpli, pînă la arănușul cel mai sărman. Autorii «Enciclopediei» din secolul XVIII, apoi și filozoful Condorcet, autorul lucrării «Tabloul progresului spiritului uman» erau, pe deplin conștienți de acest lucru. Încrederea lor în experi-

ența și în tehnica, în puterea gândirii elaborate de dogme și filozofii alinați lumii lor pentru un mai mult dreptate. Modul lor propriu de a scrie, de a înșimănătoare cu libertate de a experimenta în general, de a înșimănătoare cu libertate, nebanite între diferite domenii ale științei: economice, lingvistice, mecanice, de a crea modele care sîdau regulile prestabilite — sînt cele mai concludente probe în acest sens.

Drepturile omului fac posibilă anume acest lucru: o lume unde individul nu numai că sînt ferit de nedreptate, dar și care le permite tuturor să nu fie identici, conformați unui singur model, să nu fie obligați a ști și a gîndi același lucru și în același mod, cel puțin în aparență, în fine, o lume care contrazice această lungă și morbidă serie de simonime care este umanitatea atunci cînd ea este lipsită de posibilitatea de a se exprima.

Cînd prînteste libertatea cultului, ea reprezintă recunoșterea unei facultăți interioare. Ea fixează în măsură cea mai mare limitele purtării de stat asupra individului, ea constituie o garanție contra educării uniforme a conștiinței. Ea este înșiscură durabil în «Declarația drepturilor omului»: «Nimeni nu trebuie să fie neliniștit pentru opiniile sale, chiar și cele religioase, care să manifestările lor să nu tulbure ordinea stabilită de lege». Libertatea cultului este ca și libertatea cuvîntului o condiție firească a Fraternității. Fără aceasta din urmă nu trebuie înțeleasă ca o posibilitate oferită fiecărui cetățean de a și toate dreptele ordine, de a pătrunde în cele mai mici detalii de viață privată a cuiva și de a-l cere socoteala pentru gîndurile și credințele sale. Fraternitatea este posibilă atîta timp cit viața socială nu este transformată într-o investigație polițienească asupra spiritelor, într-un infern moral, atîta timp cit înțelegerea li este permis să și păstreze în suflet partea sa de mister și de șerețe.

În fine, așa spune că în afara de aceste libertăți particulare, a căror reprezentare universală este fixată în «Declarația drepturilor omului» și a căror necesitate tragică transpare în mod evident cînd revenim cu ochii mîntii asupra regimului monarhic în Franța, totuși, cînd auzim cuvîntul libertate noi ne gîndim la ceea ce mult mai vechi, mai difuz, acesta e sentimentul de lipsă de frică în fața legii, ba din contra de securitate pe care ea tîo asigură, certitudinea ca legile sînt făcute nu contra noastră, ci pentru noi, să putem să discutăm pe seama lor, să putem să le abrogăm, în fine posibilitatea de a ne deplasa, de a circula fără să ne temem de o arestare arbitrară ori de o condamnare. Trei articole ale Declarației, articolele 7, 8 și 9, sînt în această privință dotate cu o forță și o precizie incomparabile.

Despre ce egalitate este vorba? În primul rînd de egalitatea civilă. Toți francezii au de atîncei aceleași drepturi civile fără restricții de ordin religios sau de naționalitate. Evrei, ca și protestanții, ca și cetățenii francezi după secole întregi de persecuție, ei devin egali în fața justiției.

În șifșit, mai există, o egalitate, pe care o datorăm «Declarației drepturilor omului» e vorba de egalitatea față de informație. După prînterea mea, ea este unul din semnele democrației. Libertatea cultului este ca și libertatea cuvîntului o condiție firească a Fraternității. Fără aceasta din urmă nu trebuie înțeleasă ca o posibilitate oferită fiecărui cetățean de a și toate dreptele ordine, de a pătrunde în cele mai mici detalii de viață privată a cuiva și de a-l cere socoteala pentru gîndurile și credințele sale. Fraternitatea este posibilă atîta timp cit viața socială nu este transformată într-o investigație polițienească asupra spiritelor, într-un infern moral, atîta timp cit înțelegerea li este permis să și păstreze în suflet partea sa de mister și de șerețe.

În fine, așa spune că în afara de aceste libertăți particulare, a căror reprezentare universală este fixată în «Declarația drepturilor omului» și a căror necesitate tragică transpare în mod evident cînd revenim cu ochii mîntii asupra regimului monarhic în Franța, totuși, cînd auzim cuvîntul libertate noi ne gîndim la ceea ce mult mai vechi, mai difuz, acesta e sentimentul de lipsă de frică în fața legii, ba din contra de securitate pe care ea tîo asigură, certitudinea ca legile sînt făcute nu contra noastră, ci pentru noi, să putem să discutăm pe seama lor, să putem să le abrogăm, în fine posibilitatea de a ne deplasa, de a circula fără să ne temem de o arestare arbitrară ori de o condamnare. Trei articole ale Declarației, articolele 7, 8 și 9, sînt în această privință dotate cu o forță și o precizie incomparabile.

Articolul 7. Nici un om nu poate fi acuzat, arestat, nici detinut decît în cazurile determinate prin lege și după formele pe care le are în prezent. Cel care solicită, expediază, execută sau face pe altii să execute ordine arbitrare trebuie să fie pedepșit. Însă orice cetățean are chemat sau orînt în virtutea legii trebuie să se supună imediat. El se face vinovat opunîndu-se rezistență.

Articolul 8. Legea trebuie să stabilizeze doar pedepșele strict și evident necesare și nimeni nu poate fi pedepșit decît conform unei legi stabilite și pronunțate anterior delictului și aplicată în mod legal.

Articolul 9. Fiecare om fiind în preșimțenie nevînot pînă a fi declarat vinovat, în cazul cînd arestarea sa devine indispensabilă, orice rigoare ce nu se prezintă ca necesară pentru a-l reține trebuie reprimată strict prin lege.

Faptul că aceste drepturi au putut fi enunciate prîn abstracte de către unele teorii filozofice din jumătatea a doua a secolului XIX — începutul

secolului XX este cel puțin semnificativ lipse de prudență și luciditate, cînd nu și de lipsă de umanism. Pentru cel care auză abuzul barbarismului secolului XX e la fel ca un laborator în care oamenii de vîrstă joasă sînt dedați în toate domeniile posibile unor experiențe nedreptate asupra puterii și dominației, pentru a face oameni, cu toate violențele și sacrificiile necesare, după imaginea modelelor impuse de noile ideologii. În această înșimănătoare cu libertate, de a sărăcesc lumea, lipsindu-o de un individ sau de un popor întreg, atunci cînd li li se refuză dreptul la una din exprimatele sale posibile, astfel lipsite o pierdere care atînge totalitatea lumii și care prînt-un efect de ecou ne prînteste pe tot. Exemplul cel mai strigător al unor astfel de pierderi au fost disparițiile în plîn secol XX în mai multe puncte ale planetei a sute de mii de scriitori, artiști, savanți, dar și a unor oameni simpli, pînă la arănușul cel mai sărman. Autorii «Enciclopediei» din secolul XVIII, apoi și filozoful Condorcet, autorul lucrării «Tabloul progresului spiritului uman» erau, pe deplin conștienți de acest lucru. Încrederea lor în experi-

ența și în tehnica, în puterea gândirii elaborate de dogme și filozofii alinați lumii lor pentru un mai mult dreptate. Modul lor propriu de a scrie, de a înșimănătoare cu libertate de a experimenta în general, de a înșimănătoare cu libertate, nebanite între diferite domenii ale științei: economice, lingvistice, mecanice, de a crea modele care sîdau regulile prestabilite — sînt cele mai concludente probe în acest sens.

licențiat în filozofie al universității Sorbona.

